

PRIMA RUGĂCIUNE DE LA SFÂNTUL MASLU – DIFICULTĂȚI TRADUCTOLOGICE

Drd. Ștefan Teofil GROSU

Facultatea de Litere, Universitatea „A.I. Cuza” din Iași

Rânduiala Tainei Sfântului Maslu conține șapte rugăciuni, care se citește succesiv asupra bolnavilor, prin acestea invocându-se mila dumnezeiască pentru tămăduirea lor. Prima dintre ele a fost tradusă din limba greacă greșit încă din prima ediție a *Evhologbionului*¹, cea a mitropolitului Antim. Pe de o parte, greșelile traductologice și de logică a frazei au fost cauzate de originalul grecesc greșit, iar pe de altă parte, de neatenția traducătorului. Edițiile postantimieni vor prelua textul și vor observa neconcordanțele, dar nu vor face mari modificări, ci vor menține, în mare parte, textul din 1713. În *Euchologiul sinodal*, din 1888, a fost utilizată o altă ediție grecească, cea a lui Spiridonos Zervos, din 1862. Textul din această tipăritură era mult îmbunătățit și putea fi tradus păstrându-i-se coerența, dar traducătorul nu putea face notă discordantă cu tradiția textuală și, de aici, greșelile s-au înmulțit și s-au păstrat până în edițiile contemporane ale *Molitfelnicului*.

În analiza acestei rugăciuni se va folosi metoda comparativă, punându-se în paralel, mai întâi, textul grecesc și traducerea românești, și apoi textele românești între ele, din perspectivă diacronică. În acest sens vom avea în vedere următoarele etape:

1. retraducerea textului rugăciunii din ediția greacă, respectiv cea a lui Nikolaos Glykis;
2. evidențierea și analizarea greșelilor din originalul grecesc și cele ale traducerii în română făcută de mitropolitul Antim;

¹ Ediția mitropolitului Antim este prima care utilizează exclusiv sursele grecești, fapt pentru care am evitat a menționa și Molitfelnicele anterioare, știut fiind faptul că acestea aveau cu precădere izvoare slavone.

170 ΕΥΧΟΛΟΓΙΟΝ ΜΕΓΑ
Ὁ Δούλος τοῦ Κυρίου Θεοῦ.
Καὶ ὁ Ἰερὸς τῶν Εὐχῶν ταύτων .
τοῦ Κυρίου Θεοῦ σου .
Ἄναχα, ἀναλαχέ, Ἄνα ἄνα, ὁ τῶν μορσῶν σου Υἱὸν
Ἐπιτοκῆσαι, ἰσχυρὸν πλάσῃ νότον, καὶ πλάσῃ
μαλακίαν τῶν φυλάων καὶ τῶν σωματικῶν κῆρας, καταπίψων
τὸ Ἄγιόν σου Πνεῦμα, καὶ ἄρῃ σου τὸ ἕλασον τοῦτο ὡς καὶ
ποιῶναι αὐτὸ, χρόνον τῶν πῶν ἡμεῶν (τὸ 36), εἰς ταλαιπ
οτάριον τῶν θαρμάτων αὐτοῦ, εἰς Βασιλείαν οὐρανῶν
κλειρωμένην .
Ἰταίος, ἐπὶ ταῖς τῶν Εὐχῶν ταύτων ἔως ἂν ἴδῃ μόρον ἰε

ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΕΣΑΙΟΥ. 171
ἐκίστην γενῶν καὶ γενεῶν εὐσεβεῖται σοί, οὐτὸ ποιέ

Πατέρ Ἄνα, πατέρ τῶν φυλάων καὶ τῶν σωματικῶν, ὁ πά

Euchologion to mega, publicat de Ierom. Spyridonos Zerbos, tipărit la Veneția, în 1862

171 Α' Κ Ο Λ Ο Υ Θ Ι Α
Καὶ ἡ Εὐχὴ. Τὸ Ἐκλογίδιον.
Ἄναχα, ἀναλαχέ, Ἄνα ἄνα, ὁ τῶν μορσῶν σου Υἱὸν Ἐπι

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΕΣΑΙΟΥ. 179
Σὺ γὰρ θρῆνηλαὶ, Σὺ γὰρ ἰσχυρὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ οὐ τὰ ἄ

Euchologion to mega, publicat de Nikolaos Glykis la Veneția, în 1691

Textul primei rugăciuni de la Sfântul Maslu, în *Evhologhion adeca molitvenic*, publicat la Târgoviște în 1713 de Mitropolitul Antim Ivireanul

3. prezentarea edițiilor postantimiene, până în 1888, scoțându-se în evidență, mai ales unde este cazul, greșelile păstrate, amplificarea sau rezolvate cu aproximație;

4. retraducerea textului din ediția grecească a lui Spiridon Zervos;

5. reliefarea diferențelor de text în edițiile sinodale și evidențierea greșelilor care s-au păstrat până astăzi în *Molitvenic*.

1. Traducerea rugăciunii din ediția greacă a *Molitvenicului* lui Nikolaos Glykis este următoarea: „Cel ce ești fără de început și fără de sfârșit (*ἀδιάδοχε*), Sfinte al sfinților, Care ai trimis pe Unul Născut Fiul Tău ca să vindece toată boala și toată neputința sufletelor și a trupurilor, trimite Duhul Tău Cel sfânt și sfințește untdelemnul acesta. Și-l fă (ca să fie) pentru robul Tău (numele), ce se va unge, spre desăvârșită izbăvire de păcatele lui și spre moștenirea Împărăției cerurilor. (Trebuie să se știe că unii spun această rugăciune numai până aici, iar după efonis: Căci al Tău este a ne milui... Alții, însă, o zic până la sfârșit².) Căci Tu ești Dumnezeu!

²O imixtiune a editorului din 1691. Nu se cunoaște motivul pentru care unii citeau doar prima parte a rugăciunii. În prima ediție a *Evhologhiului* lui Antim, din 1706, rugăciunea apare în forma prescurtată, adică până la aceste cuvinte.

Cel mare și minunat, Care păzești testamentul (*διαθήκην*) Tău și (dai) mila Ta celor care Te iubesc pe Tine, Cel Care dai răscumpărarea (*λύτρωσιν*) păcatelor prin Sfânt Pruncul (*παιδός*) Tău, Iisus Hristos. Care ne-ai renăscut (*ἀναγεννήσας*) pe noi din păcat, Care luminezi orbii și îndrepti pe cei cumplit împovărați (*κατεβράβυμένους*), Care iubești pe cei drepți și pe păcătoși miluiești. Care ne-ai scos³ (*ἀνακαίνισας*) din întuneric și din umbra morții, zicând celor din legături ieșiți și celor din iad descoperiți-vă. Căci a strălucit în inimile noastre lumina cunoașterii feței Tale, de când S-a arătat pe pământ pentru noi și cu oamenii a petrecut; și celor ce Te-au primit pe Tine le-ai dat putere ca să devină fii ai lui Dumnezeu, dăruindu-ne înfierea prin baia nașterii de-a doua și ne-ai făcut să nu mai fim sub stăpânirea diavolului (*καὶ ἀμετόχους ἡμᾶς ἐποίησεν ἐκ τῆς καταδυναστείας τοῦ διαβόλου*). Deoarece nu ai binevoit a ne curăți prin sânge (jertfelor vechi), ci în untdelemnul sfânt ai dat închipuirea (*τύπος*) crucii Tale, ca să ne faci turmă lui Hristos, preoție împărătească, neam sfânt, curățindu-ne cu apă și sfințindu-ne cu Duhul Tău Cel Sfânt. Însuși, Stăpâne Doamne, dă-ne har (*χάριν*) spre această slujire a Ta, precum ai dat lui Moise, slujitorul Tău, și lui Samuil, iubitul Tău, și lui Ioan, alesul Tău, și tuturor celor care Ți-au bineplăcut în fiecare neam și neam. Așa fă-ne să fim slujitori ai Testamentului (*διαθήκης*) Tău celui nou, prin untdelemnul aceasta, pe care l-ai dobândit (*περιεποιήσω*) cu scump Sângele Tău⁴.

2. Rugăciunea este adresată lui Dumnezeu Tatăl, Duhul Sfânt este invocat să sfințească untdelemnul, apoi se face o prezentare a lucrării răscumpărătoare, săvârșită de Mântuitorul Hristos, însă din text nu reiese clar despre ce este vorba în sintagma „lumina cunoașterii feței Tale”, care „S-a arătat pe pământ pentru noi și cu oamenii a petrecut”. Proorocii Vechiului Testament vorbesc despre „lumina feței lui Dumnezeu” (Psalmi 88, 16), interpretată de Sfinții Părinți ca făcând referire la Mântuitorul Hristos, dar în contextul acestei rugăciuni înșiruirea ideilor nu este normală, deoarece nu există o exprimare clară și inteligibilă.

În rugăciune apare o altă sintagmă, care face mențiune la Sfânta Cruce: „chipul crucii Tale”. Crucea, în acest context frazeologic ce

³ *Ad litteram* se traduce „reînnoit”.

⁴ *Euchologion to mega*, Veneția, 1691, p. 138.

rezultă din traducerea textului ediției grecești din 1691, face referire la Dumnezeu Tatăl, dar toată tradiția biblică și patristică atribuie lucrarea răscumpărătoare lui Hristos, Dumnezeu Fiul.

O altă discuție este provocată de următoarea exprimare: „Celor ce Te-au primit pe Tine le-ai dat putere ca să devină fii ai lui Dumnezeu”. Acest pasaj îi este atribuit lui Dumnezeu Tatăl, dar Evanghelia după Ioan vorbește despre Fiul ca fiind „lumina cea adevărată, Care a venit în lume, dar ai Săi nu L-au primit. Și celor câți L-au primit, care cred în numele Lui, le-a dat putere ca să se facă fii ai lui Dumnezeu, Care nu din sânge, nici din poftă trupească, nici din poftă bărbătească, ci de la Dumnezeu S-a născut” (Ioan 1,12-13).

În continuare, slujitorii Bisericii cer să devină împlinitori ai Testamentului celui nou, prin untdelemnul din Sfânta Taină, pe care Dumnezeu Tatăl l-a dobândit prin sângele Său. Aici, raportarea la Dumnezeu Tatăl este un nonsens și o greșeală dogmatică impardonabilă, pentru că nu S-a întrupat Dumnezeu Tatăl, ci Dumnezeu Fiul, prin lucrarea Căruia s-a putut sfinți și untdelemnul folosit în timpul slujbei.

Mitropolitul Antim preia aceste greșeli din original și adaugă altele, dintr-o traducere eronată a unor forme verbale sau substantivale. Acestea sunt:

a. Adjectivul *ἀδιάδοχε*, aici în cazul vocativ, este redat în română prin „neurmat”. Antim folosea primul sens al cuvântului *ἀδιάδοχος*, „fără urmași”, „fără succesori”. Însă mai exista o altă semnificație: „veșnic”, „fără sfârșit”⁵.

b. Apare următoarea exprimare stângace: „ne-ai făcut pe noi neîmpărtașiți biruinței diavolului” (*καὶ ἀμετόχους ἡμᾶς ἐποίησεν ἐκ τῆς καταδυναστείας τοῦ διαβόλου*). Din traducerea literală însă nu se poate înțelege în ce constă această neîmpărtașire de biruința diavolului⁶.

c. Substantivul *διαθηκῆ* apare tradus în două feluri în cadrul rugăciunii: „care păzești așezământul (*διαθήκην*) Tău”, „fă-ne și pe noi să fim slujitori legii (*διαθήκης*) Tale celei noi”⁷. O dată era tradus prin „așezământ” și altă dată prin „lege”. Cuvântul „așezământ” este corect, exprimând clar legătura creată între om și Dumnezeu. Însă cuvântul „lege” avea alt corespondent în greacă, anume *νόμος*, care nu poate fi acceptat în acest context.

⁵ G.W.H. Lampe, *A Patristic Greek Lexicon*, Oxford University Press, USA, 1961, p. 32.

⁶ *Evhologhion*, Târgoviște, 1713, p. 109.

⁷ *Ibidem*.

d. În partea de final a rugăciunii apare în traducerea lui Antim următoarea exprimare: „(...) spre untdelemnul acesta, pe care păzește-l cu scump sângele Lui”⁸. Antim corectează greșeala din originalul grecesc, traducând corect prin „sângele Lui”, dar face o altă greșală, rezultată din traducerea eronată a formei verbale *περιποιήσω*. În cazul acesta este vorba de forma aoristului de la diateza medie a verbului *περιποιέω*, la persoana a doua singular, care are sensul „a păstra”, dar și un altul: „a dobândi”, „a câștiga”, „a-ți impropria ceva”, „a-l face bun personal”⁹. Mitropolitul Antim a ales primul sens și traduce greșit, ca și cum verbul ar fi fost la modurile verbale imperativ sau conjunctiv.

e. La începutul celei de-a doua secțiuni a rugăciunii apare verbul *ὁ δίδούς*, verbul *δίδωμι* la participiu prezent. Antim îl traduce prin trecut, „cel care ai dat”, ceea ce era o greșală, deoarece timpul participiului în cauză nu era la aorist.

3. *Molitvenicele* care vor urma vor menține în mare parte textul lui Antim, cu mici schimbări. Editorul *Evbologhionului* din 1722 a observat ilogica frazei și a tradus formularea „ai dat chipul crucii Tale” prin „ai dat chipul crucii Lui”¹⁰. *Evbologhionul* de la Blaj (1784) oferea traducerea „neîmpărtașiți învingerii diavolului” la textul antimian „neîmpărtașiți biruinței diavolului”; în schimb revenea la vechea greșală a lui Antim, „ai dat chipul crucii Tale”¹¹. *Trebnicul* de la Chișinău, din 1820, propunea o traducere corectă la primele cuvinte ale rugăciunii: „Cel ce ești fără de început și veșnic”¹². Despre acest *Molitvenic* se cunoaște că a fost tradus din slavonă. Traducătorul a luat cuvântul *ἀδιάδοχος* prin filieră slavă și l-a tradus corect în română. *Molitvenicul* de la Neamț, din 1848, rodul ostenețelor cărțurărești ale mitropolitului Veniamin Costachi, va propune o variantă mai corectă pentru textul tradus greșit de Antim. Opțiunea antimiană: „spre untdelemn, acesta pe care păzește-l cu scump sângele Lui” era înlocuită prin cuvintele „cu untdelemnul acesta, pe care ne-ai câștigat cu scump sângele Tău”¹³. Acest text, în forma impusă de *Molitvenicul* din 1848, va fi preluat în celelalte ediții.

⁸ *Ibidem*.

⁹ A. Bailly, *Dictionnaire grec-français*, 26e éd. par Séchan L. et Chantraine P., Paris, 1963, p. 1535.

¹⁰ *Evbologhion*, București, 1722, p. 109.

¹¹ *Evbologhion*, Blaj, 1784, p. 115.

¹² *Trebnic*, Chișinău, 1820, p. 201.

¹³ *Molitvenic*, Neamț, 1848, p. 52.

4. În 1888 apare *Euchologiul* sinodal. Era prima dată când se utiliza un alt text grecesc, o altă ediție venețiană, cea a lui Spyridon Zervos. Textul rugăciunii în această ediție greacă are următoarea traducere: „Cel ce ești fără de început și fără de sfârșit (*ἀδιάρχοε*), Sfinte al sfinților, Care ai trimis pe Unul Născut Fiul Tău ca să vindece toată boala și toată neputința sufletelor și a trupurilor, trimite Duhul Tău Cel Sfânt și sfințește untdelemnul acesta. Și-l fă (ca să fie) pentru robul Tău (numele), ce se va unge, spre desăvârșită izbăvire de păcatele lui. Spre moștenirea Împărăției cerurilor (Trebuie a ști că unii spun această rugăciune numai până aici, după ecfonis: Căci al Tău este a ne milui. Alții însă o zic până la sfârșit¹⁴.) Căci Tu ești Dumnezeu Cel mare și minunat, Care păzești testamentul (*διαθήκην*) Tău și (dai) mila Ta celor care Te iubesc pe Tine, Cel Care dai răscumpărarea (*λύτρωσιν*) păcatelor prin Sfânt Pruncul (*παιδός*) Tău, Iisus Hristos. Care ne-ai renăscut (*ἀναγεννήσας*) pe noi din păcat, Care luminezi orbii și îndrepti pe cei cumplit împovărați (*κατεβράγμενους*), Care iubești pe cei drepti și pe păcătoși miluiești, Care ne-ai scos¹⁵ (*ἀνακαίνισας*) din întuneric și din umbra morții, zicând celor din legături ieșiți și celor din iad descoperiți-vă. Căci a strălucit în inimile noastre lumina cunoașterii Unuia Născut Fiului Tău (*τοῦ Μονογενοῦς Σοῦ Υἱοῦ*), de când S-a arătat pe pământ pentru noi și cu oamenii a petrecut, și celor ce L-au primit le-a dat putere ca să devină fii ai lui Dumnezeu, dăruindu-ne înfierea prin baia nașterii de-a doua și ne-a făcut să nu mai fim sub stăpânirea diavolului (*καὶ ἀμετόχους ἡμᾶς ἐποίησεν ἐκ τῆς καταδυναστείας τοῦ διαβόλου*). Deoarece nu ai binevoit a ne curăți prin sânge (jertfelor vechi), ci în untdelemnul sfânt a dat închipuirea (*τύπος*) crucii Lui, ca să ne facă turmă lui Hristos, preoție împărătească, neam sfânt, curățindu-ne cu apă și sfințindu-ne cu Duhul Tău Cel Sfânt. Însuți, Stăpâne Doamne, dă-ne har (*χάριν*) spre această slujire a Ta, precum ai dat lui Moise, slujitorul Tău, și lui Samuil, iubitul Tău, și lui Ioan, alesul Tău, și tuturor celor care Ți-au bineplăcut în fiecare neam și neam. Așa fă-ne să fim slujitori ai testamentului (*διαθήκης*) Tău celui nou, prin untdelemnul acesta, pe care l-ai dobândit (*περιεποιήσω*) cu scump sângele Lui¹⁶. În această ediție se poate vedea că fraza are o logică

¹⁴ Această informație se păstra și în ediția din 1862.

¹⁵ Lit. „reînnoit”.

¹⁶ *Euchologion to mega*, Veneția, 1862, p. 270.

sănătoasă și se evidențiază cu multă claritate lucrarea răscumpărătoare a lui Hristos, înfierea, curățirea prin Sângele Lui, prin jertfa pe cruce.

5. *Euchologiul* din 1888 corectează logica frazei și retraduce unele adaosuri din noua ediție greacă, precum această propoziție: „(...) că a strălucit în inimile noastre lumina cunoașterii Unuia Născut Fiului Tău”¹⁷. În această ediție se găsesc expresii stângace pentru frazele controversate din trecut: „neîmpărtășiți făcându-ne de tirania diavolului” și „spre untdelemnul acesta, pre care-l desăvârșește cu scump Sângele Fiului Tău”¹⁸. Înlocuirea lui „păzește-l” prin „desăvârșește-l” era o greșeală de traducere, sensul cuvântului *περιποιέω* fiind altul în contextul rugăciunii. În ediția din 1910, recenzorul tipăriturii face apel la ediția lui Antim, preluând o greșeală din acea lucrare: „lumina cunoștinței feței Lui”¹⁹. *Molitfelnicul* din 1926 folosea varianta veche: „pre care ne-ai câștigat cu scump Sângele Tău”²⁰. Ediția din 1937 este prima în care se găsește o traducere mai apropiată de cea exactă a textului grecesc; spre exemplu, acolo unde în trecut era o confuzie, în „pre care ne-ai câștigat cu scump sângele Tău”, se traduce: „untdelemnul acesta pre care l-ai câștigat cu scump Sângele Lui”²¹. Însă autorul comite o greșeală, dintr-o neînțelegere a contextului frazei, și traduce textul ca făcând referire la Mântuitorul Hristos, dar succesiunea de participii duce la concluzia că textul trebuie tradus ca făcând trimitere la Dumnezeu Tatăl²² și acolo unde este cazul să se traducă unele pasaje cu referire la Hristos. Preotul N.M. Popescu traduce fraza astfel: „Cela ce dai izbăvire de păcate prin sfânt Pruncul Tău, Iisus Hristos; Carele ne-a înnoit pre noi din păcat; Carele luminează orbii și ridică pre cei căzuți”²³. *Molitfelnicul* din 1950 va înlocui vechiul cuvânt „neurmat” (*ἀδιάδοχε*) prin „necuprins”²⁴. Dar grecescul *ἀδιάδοχος* nu are acest sens. Iar pentru o foarte controversată formulare, care era tradusă în trecut prin „neîmpărtășiți biruinței diavolului”, se opta pentru „făcându-ne părtași

¹⁷ *Euchologiu*, Tipografia cărților bisericești, București, 1888, p. 114.

¹⁸ *Ibidem*, p. 115.

¹⁹ *Euchologiu*, Tipografia cărților bisericești, București, 1910, p. 120.

²⁰ *Euchologiu*, Tipografia cărților bisericești, București, 1926, p. 127.

²¹ *Molitfelnic*, Tipografia cărților bisericești, București, 1937, p. 117.

²² *Vezi Euchologion to mega*, Veneția, 1862, p. 270.

²³ *Molitfelnic*, Tipografia cărților bisericești, București, 1937, p. 117.

²⁴ *Molitfelnic*, EIBMBOR, București, 1950, p. 122.

biruinței asupra diavolului”, însă textul grecesc nu poate fi tradus astfel. Ediția din 1965 oferea două noutăți de traducere: „Cela ce ești fără de început și fără de sfârșit” și „prin untdelemnul acesta, pe care sfințește-l cu scump Sângele Său”²⁵. Prima era o traducere bună, dar a doua nu corespunde textului grecesc. De asemenea, altă greșeală constă în aceea că această ediție atribuie rugăciunea exclusiv lui Dumnezeu Tatăl, dar s-a văzut din cele discutate până acum că sunt pasaje care fac referire la lucrarea lui Dumnezeu Fiul. În *Molitfelnicul* din 1984 se va comite o altă eroare în această frază: „pentru că nu ai binevoit a ne curăți numai prin sânge, ci ai dat și în untdelemnul cel sfânt chipul crucii Lui”²⁶. Textul în ediția greacă face o diferențiere clară între sângele jertfelor din Legea Veche și Sângele lui Hristos, folosindu-se majuscula²⁷. În textul tradus în ediția din 1984 se vede că diortositorul nu a înțeles bine această semnificație și a redat cum i se părea că sună mai bine, adăugând locuțiunea conjuncțională „nu numai”. În edițiile *Molitfelnicului* de astăzi se repetă greșelile din *Molitfelnicul* din 1984. În *Euchologiul* din 2007, publicat la Iași, care se vrea o reeditare a celui din 1896, revizorul ediției face în această propoziție o eroare gramaticală și lexicală foarte mare: „untdelemnul acesta, pe care sfințește-l în numele răstignirii Fiului Tău”²⁸.

Concluzii

Prima rugăciune din Taina Sfântului Maslu a cunoscut în tradiția greacă, de-a lungul istoriei, două variante diferite: ediția din 1691, a lui Nikolaos Glykis, și cea din 1862, a lui Spiridonos Zervos. Greșelile intrate în edițiile românești, începând cu cea a marelui mitropolit Antim, au fost cauzate nu doar de lipsa de atenție a acestuia, cât de originalul grecesc defectuos. Majoritatea diortositorilor edițiilor postantimiene nu au mai consultat textul grecesc utilizat de mitropolit, ci au făcut îndreptările, în mare parte, fără argumente solide și precis stabilite. De mirare este faptul că nici edițiile sinodale, cu excepția aceleia din 1937, nu lasă impresia că ar fi consultat noua ediție greacă, îmbunătățită. Cert este că până astăzi nu se găsește un text integral tradus corect al primei rugăciuni din Taina Sfântului Maslu.

²⁵ *Molitfelnic*, EIBMBOR, București, 1965, p. 114.

²⁶ *Molitfelnic*, EIBMBOR, București, 1984, p. 130.

²⁷ *Vezi Euchologion to mega...*, pp. 270-271.

²⁸ *Molitfelnicul cel mare*, Editura Cartea strămoșească, Iași, 2007, p. 202.